

Ireneusz Werbiński

Zainteresowania badawczo-naukowe ks. dr hab. Lecha Króla

Studia Włocławskie 19, 19-34

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. IRENEUSZ WERBIŃSKI

ZAINTERESOWANIA BADAWCZO-NAUKOWE KS. DR. HAB. LECHA KRÓLA

Są badacze ukazujący obszary wiedzy lub życia, w których sami nie uczestniczą. Natomiast od kapłana oczekuje się, aby był świadkiem tego, czego naucza. Wydaje się, że te oczekiwania jeszcze wzrastają wobec teologa duchowości, a do nich zalicza się ks. dr hab. Lech Król. Teolog duchowości powinien być jednocześnie badaczem naukowym i świadkiem swoich badań. Żeby ukazać pełny obraz badań ks. Króla, najpierw trzeba by ukazać cechy osobowe i postawę badacza, by w dalszej kolejności omówić jego zainteresowania badawczo-naukowe. Cechy osobowe i postawę badawczo-naukową ks. Króla można byłoby ukazać wówczas, gdybyśmy mieli dostęp do dziennika duchowego lub autobiografii, a takich nie posiadamy, dlatego w niniejszych refleksjach skupimy się głównie na płaszczyźnie dociekań naukowych ks. Króla, łącząc tę płaszczyznę w miarę możliwości z wymiarem osobistego świadectwa.

1. Rozwój zainteresowań badawczo-naukowych

Śledząc kierunki badań naukowych ks. dr. hab. Lecha Króla, da się zauważyć, że początkowo wyrastały one z zadań związanych z pracą duszpasterską. Po ukończeniu w 1976 r. studiów filozoficzno-teologicznych w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku, podjęta praca na stanowisku wikariusza, szczególnie katechizacja dzieci i młodzieży, wyzwoliła w nim potrzebę dalszego studiowania. W latach 1978–1981 ukończył Studium Teologiczno-Pastoralne przy Wyższym Seminarium Duchownym

KS. IRENEUSZ WERBIŃSKI – prof. zw. dr hab. (teologia duchowości, hagiologia), kierownik Katedry Teologii Moralnej i Duchowości Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; członek Komitetu Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk.

we Włocławku. W ramach teoż studium na podstawie pracy pt. „Realizacja założeń metodycznych II części Katechizmu religii katolickiej” uzyskał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim stopień magistra teologii.

W latach 1990–1992 podjął w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie dalsze studia specjalistyczne z zakresu teologii duchowości chrześcijańskiej. W 1992 r. uzyskał tytuł licencjata teologii (licencjat w sensie kanonicznym, rozumianym wg Konstytucji *Sapientia Christiana*) na podstawie napisanej pracy pt. „Formacja życia duchowego w ujęciu II części katechizmu religii katolickiej”. W 1995 r. w Wydziale Teologii ATK obronił pracę doktorską pt. „Realizacja powołania chrześcijańskiego i kapłańskiego w życiu i nauczaniu bł. Michała Kozala”. Zaś w 2012 r., na podstawie dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pt. *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologiczno-duchowe* (Włocławek 2012), uzyskał stopień doktora habilitowanego w zakresie teologii, w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Ks. dr hab. L. Król rozwija swoje zainteresowania badawczo-naukowe także w ramach towarzystw naukowych. Jest czynnym członkiem korespondentem Polskiego Towarzystwa Teologów Duchowości. Od roku 1991 jest członkiem Teologicznego Towarzystwa Naukowego Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku i pełni różne funkcje w zarządzie tego towarzystwa. Od 2013 roku do chwili obecnej jest prezesem tego towarzystwa. Od 2006 r. należał do zespołu redakcyjnego wydawanego przez Towarzystwo czasopisma naukowego „Studia Włocławskie” (t. 9–16), a od 2017 r. (t. 17) jest jego redaktorem naczelnym. W tym czasie dzięki jego zabiegom oraz współpracy z różnymi naukowcami i środowiskami naukowymi czasopismo znalazło się na liście czasopism punktowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego i otrzymało od razu 6 punktów¹. Jest ono indeksowane w bazie *Index Copernicus International*, jest dostępne zarówno w formie papierowej, jak i elektronicznej, przy czym wersja papierowa jest pierwotna; posiada też stronę internetową (studiawloclawskie.org)².

Znaczący wpływ na rozwój naukowy ks. Króla miały też podjęte zajęcia akademickie w Studium Teologii we Włocławku przy PWT Sekcja św. Jana Chrzciciela w Warszawie, a od 2003 roku zleczone wykłady w Wydziale Teologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie powołano Zakład

¹ Zob. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: Wykaz czasopism punktowanych, część B, poz. 1838, z 23 XII 2015 r.

² Por. I. Werbiński [rec.:], „Studia Włocławskie”, t. 17: 2015; AtK, 167(2016), s. 192–196.

Teologii Duchowości, przekształcony w 2015 r. w połączeniu z Zakładem Teologii Moralnej w Katedrę Teologii Moralnej i Duchowości.

W usposobieniu osobowym ks. L. Króla widać dużą otwartość i troskę o kształcenie kadr, co między innymi zaowocowało tym, że pod jego kierunkiem dotąd napisano 28 prac magisterskich z teologii duchowości.

Ks. Król bierze czynny udział w sympozjach i sesjach naukowych. Warto wymienić te sympozja, na których wygłosił referaty: „Sylwetka duchowa bł. Michała Kozala – wzór duszpasterza i wychowawcy” – posiedzenie naukowe Teologicznego Towarzystwa Naukowego WSD we Włocławku, luty 1994 rok; „Życie i działalność Matki Klary Szczęsnej (1863–1916)” – Dni Kultury w Ciechanowie (muzeum) – październik 2001 rok; „Życie i działalność Matki Klary Szczęsnej (1863–1916)” – Biezuń (muzeum) – listopad 2001 roku; „Sługa Boży ks. kard. Stefan Wyszyński wzorem świętości kapłańskiej” – XI Sympozjum spowiedników, ojców duchownych i rekolekjonistów w Częstochowie – styczeń 2002 roku; „Główne elementy duchowości Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety” – dla sióstr elżbietanek prowincji toruńskiej i świeckiej ich rodziny zakonnej – w ramach przygotowania jubileuszu 800. rocznicy urodzin św. Elżbiety, Toruń, listopad 2006 roku; „Aktualność świadectwa świętych” – dla studentów – Toruński Festiwal Nauki i Sztuki, czerwiec 2008 rok, aula Wydziału Teologicznego UMK; „Kapłaństwo Nowego Testamentu” – dla katechetów w Zduńskiej Woli i w Koninie, luty 2010 rok.

Wyniki swych badań ks. Król wykorzystuje także w praktycznym kierownictwie duchowym, głosząc wykłady, konferencje, rekolekcje w ramach programu stałej formacji osób duchownych, w latach 1994–1997 jako diecezjalny ojciec duchowny kapłanów, a od 1990 r. do chwili obecnej w dziele formacji duchowej osób życia konsekrowanego i zakonnego.

2. Tematy zainteresowań badawczo-naukowych

Zapoznając się z całokształtem dorobku naukowego ks. dr. Lecha Króla, należy stwierdzić, że jest to pokaźny dorobek naukowy. Ks. Król jest autorem wyżej wymienionej książki pt. *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologicznoduchowe*; opublikował 42 artykuły stanowiące elementy książek albo wydrukowane w czasopismach naukowych: „Ateneum Kapłańskie”, „Paedagogia Christiana”; „Teologia i Człowiek”; „Dobry Pasterz”; „Studia Włocławskie”.

Analiza naukowego dorobku i związany z nim twórczy wysiłek w zakresie dyscypliny teologicznej kwalifikuje osobę ks. Lecha Króla na

znaczącym miejscu wśród polskich teologów duchowości chrześcijańskiej. Dorobek twórczy autora jasno wskazuje na jego poznawcze zainteresowania naukowe, które podejmuje konsekwentnie i wiernie wobec przyjętego programu badawczego.

Sledząc tematycznie dorobek naukowy ks. dr. Lecha Króla, należy wymienić cztery pola badawcze, które zostaną omówione poniżej.

2.1. Zagadnienia ogólne odnoszące się do duchowości chrześcijańskiej

Początkowe badania naukowe ks. Króla koncentrowały się wokół ogólnych zagadnień związanych z teologią duchowości katolickiej³.

W tym obszarze badawczym ks. Króla bardzo ważne są publikacje omawiające formację życia duchowego. W kształtowaniu postaw ks. Król podkreśla potrzebę organicznej formacji moralnej i duchowej. Zwraca uwagę na to, że przeniknięte cnotami życie duchowe staje się faktycznie oddane wszystkim wymiarom Kościoła, a tym samym wpisuje się na przykład w proces nowej ewangelizacji⁴. Wyraźnie uzasadnia, że formacja realizowana w duchu apostoelskim służy sprawie „budowania Ciała Chrystusa” (Ef 4, 12). Konsekwentnie akcentuje w formacji życia duchowego rolę Eucharystii, mającej znaczący wpływ na rozwój życia ku świętości, do której powołani są wszyscy bez wyjątku chrześcijanie⁵.

Ks. Król interesuje się w podejmowanych badaniach zagadnieniami pedagogii życia chrześcijańskiego, co sytuuje go na płaszczyźnie interdyscyplinarnej uprawiania nauki⁶. Widoczna jest w nich dokonująca się integracja działania: pedagogiki, edukacji, katechezy i duchowości. Trzy

³ Ta tematyka jest obecna m.in. w artykułach: *Rola pracy w formacji życia duchowego według kard. Stefana Wyszyńskiego*, StWł, 4(2001), s. 38–50; *Troska biskupa o życie duchowe w diecezji. Według adhortacji Jana Pawła II „Pastores gregis”*, w: *Sprawiedliwość, pokój i radość w posługiwaniu biskupim*, red. A. Niemira [i in.], Włocławek 2010, s. 300–311; *Teologia różańcowych tajemnic światła*, StWł, 6(2003), s. 274–285.

⁴ Por. L. Król, *Wpływ cnót teologicznych na życie duchowe według bł. Józefa Sebastiana Pelczara (1842–1924)*, w: *Duchowość przelomu wieków*, red. S. Urbański, M. Szymula, Warszawa 2000, s. 307–329; tenże, *Cnoty chrześcijańskie w życiu duchowym bł. Marii Luizy Merkert*, StWł, 12(2009), s. 106–119; tenże, *Nadzieja chrześcijańska w życiu duchowym przebitera*, AtK, 162(2014), s. 522–545.

⁵ Por. tenże, *Eucharystia drogą świętości kapłańskiej według Józefa S. Pelczara*, TiCz, 13(2009), s. 107–127.

⁶ Por. tenże, *Pedagogia Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego*, w: *Pedagogie katolickich zgromadzeń zakonnych. Historia i współczesność*, t. 3, red. J. Kostkiewicz, Kraków 2015, s. 473–505; tenże, *Błogosławiony Józef S. Pelczar jako wychowawca*, „Paedagogia Christiana” 1(2001), s. 157–174.

pierwsze dyscypliny warunkują o jakości życia chrześcijańskiego, którego treści wyrażają się w postawie miłości będącej istotą wszelkiej owocnej działalności wychowawczej. W takim duchu podejmuje też badania nad kierunkiem wychowawczej działalności Kościoła, wyrastającej z nadprzyrodzonej łaski wiary⁷.

2.2. Teologia duchowości kapłańskiej

Ważny obszar zainteresowań i badań naukowych ks. L. Króla stanowią zagadnienia związane z teologią duchowości kapłaństwa nowotestamentowego, szczególnie ministerialnego⁸. Interesuje się między innymi zagadnieniami tożsamości kapłańskiej, którą osadza głęboko w chrystologii i eklezjologii. Zajmuje się nią nie tylko w artykułach naukowych, ale podejmuje te zagadnienia w głoszonych konferencjach naukowych, formacyjnych czy w wykładach oraz na seminarium naukowym dla studentów przygotowujących się do prezbiteratu. Tematyka duchowości kapłańskiej była także przedmiotem jego badań naukowych z racji doktoratu, w którym zajmował się przede wszystkim realizacją powołania kapłańskiego w życiu i nauczaniu bł. Michała Kozala. W badaniach naukowych nad duchowością kapłańską ks. Król przechodzi od ontycznego do moralno-duchowego wymiaru duchowości kapłańskiej i słusznie twierdzi, że jawi się on jako konieczny warunek *sine qua non* owocnej aktualizacji Jedyne i Wiekuistego Kapłaństwa Chrystusa⁹. W badaniach podejmuje też trudny problem celibatu kapłańskiego; mówi o nim w kategoriach znaku płodności duchowej, choć słusznie nie traktuje go jako jedynej drogi wiodącej do świętości¹⁰.

Teologia duchowości kapłańskiej, jaką uprawia ks. Król w swoich dociekaniach, nie jest tylko samą poprawną doktryną, ale ma także charakter praktyczny, zwłaszcza wtedy, kiedy odwołuje się do konkretnych wzorów osobowości kapłańskich¹¹. Uzasadnia, że współcześni prezbiterzy

⁷ Por. tenże, *Wiara w życiu duchowym kapłana*, AtK, 161(2013), s. 513–528.

⁸ Tenże, *Kapłaństwo Nowego Testamentu*, TiCz, 15(2010), s. 27–43.

⁹ Por. tamże, s. 28–31.

¹⁰ L. Król, *Celibat w Kościele katolickim, w Kościołach protestanckich i w Kościele prawosławnym*, w: *Celibat znakiem płodności duchowej w Chrystusie. W 40-lecie encykliki „Sacerdotalis caelibatus”*, red. I. Werbiński, Toruń 2009, s. 175–198.

¹¹ Por. tenże, *Sługa Boży ks. kard. Stefan Wyszyński – wzorem świętości kapłańskiej*, „Dobry Pasterz”, 27(2002), s. 186–210; tenże, *Świętość kapłańska na przykładzie św. Jana Vianneya*, StWł, 13(2011), s. 48–60; tenże, *Postawa wierności w życiu i twórczości św. Józefa S. Pelczara*, StWł, 10(2007), s. 242–257; tenże, *Osobowość bł. Michała Kozala*, StWł, 1(1998), s. 214–225.

są w stanie we wszystkich uwarunkowaniach życia, nawet najbardziej ekstremalnych, gorliwie i owocnie realizować dar otrzymanego kapłaństwa. Jakość przeżywania jego tożsamości owocuje świętością życia, która rodzi różnorodne inicjatywy duszpasterskie i wpływa na ewangeliczną jakość realizowanej posługi.

Na szczególną uwagę w badaniach ks. Króla nad duchowością kapłańską zasługują refleksje poświęcone kapłanom w wieku emerytalnym. Ks. Król od ponad dwudziestu lat towarzyszy kapłanom emerytom, pełniąc funkcję dyrektora w Domu Dobrego Pasterza we Włocławku-Michelinie. Oprócz codziennego zatroskania o sprawy bieżące kapłanów seniorów, ich duchowość jest także przedmiotem jego badań naukowych¹².

2.3. Teologia duchowości życia konsekrowanego i zakonnego

Ważnym polem zainteresowań omawianego autora w jego pracy badawczej są zagadnienia duchowości życia konsekrowanego, szczególnie zakonnego¹³. Teologia życia zakonnego stanowi dziś ważny punkt refleksji nad rzeczywistością Kościoła. Odwołuje się do różnych aspektów i dyscyplin – od prawa kościelnego po refleksję ogólnoteologiczną i teologii duchowości. Z tej ostatniej perspektywy odsłania stan charyzmatycznego życia Kościoła, czyli życia, które „jest podążaniem za Chrystusem dziewiczym, ubogim i posłusznym woli Ojca, naśladowaniem Go bliższym, wyraźniejszym w Jego poświęceniu się sprawom i chwale Ojca”¹⁴. Choć życie zakonne, jako zorganizowana forma dążenia do Boga, jest instytucją prawa kościelnego, a nie prawa Bożego, niemniej jego inspiracją w Kościele był Jezus Chrystus. Osobisty przykład Chrystusa jest bezsprzecznie fundamentem istnienia życia zakonnego w Kościele. Podporządkowując się misji przywrócenia na ziemi królestwa Bożego, Jezus poświęcił wszystko, wyrzekając się wszelkich wartości, które nie wiązałyby się z tą misją. Najistotniejszym motywem do tego posłuszeństwa „aż do śmierci krzyżowej” (Flp 2, 8), była heroiczna miłość: „Niech świat się dowie, że Ja miłuję Ojca i że tak czynię, jak Mi Ojciec nakazał” (J 14, 31). Miłość i płynące z niej posłuszeństwo, posunięte do ofiary z własnego życia, stały

¹² Tenże, *Duchowość kapłanów w wieku emerytalnym*, StWł, 2(1999), s. 140–151; tenże, *Księża seniorzy w prezbiterium Kościoła diecezjalnego*, „Homo Dei”, 2016, nr 4, s. 9–17.

¹³ Tenże, *Duchowość życia konsekrowanego w świetle dokumentu „Idziemy naprzód z nadzieją”*, StWł, 7(2004), s. 74–90.

¹⁴ K. Szafraniec, *Teologia życia zakonnego*, CTh, 50(1980), nr 4, s. 14.

się inspiracją i wezwaniem do naśladowania przez uczniów i uczennice Chrystusa¹⁵.

W podjętych opracowaniach na temat duchowości życia konsekrowanego i zakonnego ks. Król wskazuje na soborową odnowę Kościoła w płaszczyźnie tego życia. Słusznie czyni, kiedy w świetle eklezjalnego *aggiornamento* wydobywa aktualne wyzwania, które niesie temu życiu dzisiejsza rzeczywistość. Zauważa się, jak na bazie soborowego przesłania subtelnie pokazuje jego niedomagania i cienie. W jego świetle ks. Król umiejętnie podprowadza stan tego życia Kościoła do nauczania Soboru Watykańskiego II, z którego, jak ze źródła, wypływają konkretne inspiracje. Na tej podstawie ukazuje je w perspektywie komunii trynitarniej, która – jak zaznacza – dostarcza fundamentalnego światła nadprzyrodzonego samej teologii życia konsekrowanego. Z niej wynika wezwanie do realizacji komunii z Chrystusem, z Kościołem, z innymi chrześcijanami i religiami oraz ze wszystkimi ludźmi¹⁶.

Książd Król zwraca uwagę na to, że duchowość komunii oczekuje konkretnych postaw ewangelicznych i ewangelicznego działania. Świat będzie stawał się bardziej ludzki i sprawiedliwy, gdy stan takiego życia będzie czytelnym znakiem i ikoną przyszłego życia. Ponieważ nie wszyscy widzą tak tę perspektywę, dlatego omawiany autor dla urzeczywistnienia radykalizmu tej formy życia słusznie akcentuje pilną potrzebę radykalnej odnowy jego życia duchowego. Wtedy będzie ono bardziej czytelnym i wiarygodnym znakiem miłości Boga, będzie stawało się zdolne do posługiwania i poświęcania się wszystkim ludziom¹⁷.

Osiągnięcia badawcze ks. Lecha Króla w tym obszarze są teologiczną wizją życia konsekrowanego w wymiarze konsekracji, komunii i misji, której owocowanie uzależnia od jakości życia duchowego, czyli od komunii z Chrystusem na drodze realizacji rad ewangelicznych. Podejmowana przez niego myśl teologiczna ma charakter inspirujący do szukania nowych i ewangelicznych odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata. Należy też zauważyć, że w podejmowanych przez niego badaniach charyzmat

¹⁵ Por. L. Król, *Naśladowanie Jezusa według bł. Józefa Pelczara*, w: *Duchowość Europy*, red. S. Urbański i M. Szymula, Warszawa 2001, s. 292–306.

¹⁶ Tenże, *Realizacja communio w życiu konsekrowanym w świetle „Vita consecrata”*, w: *Jan Paweł II – apostoł jedności*, red. J. Kędziński, Pelplin 2003, s. 133–145.

¹⁷ Tenże, *Życie duchowe osób konsekrowanych w świetle instrukcji „Rozpocząć na nowo od Chrystusa”*, w: *Edukacja – kultura – teologia*, red. K. Konecki i I. Werbiński, Toruń 2003, s. 617–639.

tego życia jest żywą obecnością w strukturach Kościoła dynamizującego wymiar misyjny.

2.4. Główny temat badawczy

Odzwierciedlenie dotychczasowych walorów badawczo-naukowych ks. Króla znajdujemy w publikacji *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologicznoduchowe*, która stanowiła podstawę do przeprowadzenia kolokwium habilitacyjnego. Książka ukazuje istotę charyzmatu tego zgromadzenia i przybliża osobę założycieli: św. Józefa S. Pelczara i matki Klary Szczęsnej. Publikacja wskazuje też na potrzebę odczytywania znaków czasu, co jest powinnością Kościoła także w obecnych uwarunkowaniach społecznych.

Jak zauważył jeden z recenzentów wydawniczych, praca ks. Króla „jest cennym wkładem nie tylko w zrozumienie duchowości zakonnej Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego [...], lecz także w poznanie wielkiego geniuszu serca i umysłu samego ich założyciela, którego zasługi dla Ojczyzny i Kościoła w Polsce są nie do przecenienia. Publikacja dobrze pokazuje jego osobę i dzieło, umiejętność rozpoznawania znaków czasu oraz wydobywa niezmiernie aktualne treści charyzmatu założonego przez niego Zgromadzenia”¹⁸. Idąc dalej tym tokiem myślenia należy stwierdzić, że ks. Król na podstawie wieloletnich i żmudnych badań ukazał wkład – szczególnie św. Józefa S. Pelczara – w odnowę Kościoła i przemianę społeczną Polaków na terenie zaboru austriackiego, na przełomie XIX i XX wieku. Dążenie do suwerenności państwowej i tęsknota za pełną wolnością sprawiły, że ten wkład wpisał się trwale w wypracowywanie oryginalnej duchowości Zgromadzenia ważnej dla Kościoła i Ojczyzny.

W publikacji wykazał, że św. Józef Sebastian długo i wytrwale przygotowywał się do założenia zgromadzenia zakonnego i dojrzałego towarzyszenia mu od samego początku aż do swej śmierci. Należy przypuszczać, że szczególne znamię na formacji osobowej Pelczara wywarły studia w Rzymie, gdzie nawiązał wiele osobistych kontaktów z różnymi osobistościami Kościoła, a szczególnie kontakt ze znanymi zmartwychwstańcami: Piotrem Semenenką i Hieronimem Kajsiewiczem. Po studiach krótko pracował jako wikariusz, potem był wykładowcą w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu, następnie profesorem i rektorem Uniwersy-

¹⁸ Z recenzji wydawniczej ks. prof. dr. hab. Krzysztofa Koneckiego.

tetu Jagiellońskiego w Krakowie. Tutaj dał się poznać jako wytrawny duszpasterz i społecznik. Jest też autorem wielu dzieł z zakresu teologii duchowości i duchowości, homiletyki, prawa kanonicznego, nauki społecznej Kościoła i historii. Jako biskup pomocniczy, a potem ordynariusz przemyski – mając szersze możliwości oddziaływania – angażował się jeszcze bardziej w sprawy Kościoła katolickiego w Polsce i Ojczyzny¹⁹.

Dobrze się zatem stało, że ks. L. Król podjął się zadania ukazania charyzmatu rodziny zakonnej powołanej do życia na przełomie XIX i XX wieku, która miała duży wpływ na odnowę życia religijno-moralnego w Polsce i poza jej granicami.

We wstępie rozprawy (s. 11–21) zaznacza, że przedmiotem jego analiz będzie charyzmat zakonnej Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Rozróżnia przy tym, za Pawłem VI, charyzmat życia zakonnego poszczególnych instytutów i założyciela danego instytutu. To rozróżnienie pozwala wydobyć oryginalność i nowość pracy, która podejmuje zagadnienie trafności odczytania charyzmatu tegoż Zgromadzenia w kontekście czasu jego powstania. Ważnym zadaniem zasygnalizowanym przez ks. Króla jest też analiza struktury charyzmatu, pozwalająca wydobyć elementy nienaruszalne i historycznie zmienne.

Publikację rozpoczyna od zaprezentowania charyzmatu zakonnego w ujęciu kontekstualno-historycznym. Ukazuje najpierw stan zaborów rosyjskiego i austriackiego – terenów pracy przyszłego zgromadzenia. Zwraca uwagę m.in. na specyfikę Kościoła w zaborze austriackim, owładniętym praktyką józefinizmu, oznaczającego praktyczny dyktat władzy państwowej nad Kościołem i daleko posunięte ingerencje w życie religijne. Prezentuje stan zacofania, dotkliwie odciskającego się zwłaszcza w sferze edukacji i rolę religii na tym tle. Następnie ukazuje niektóre elementy życia gospodarczego, rzutującego na kondycję społeczeństwa. W tym kontekście odsłonięte zostają problemy związane z formacją, edukacją i życiem zawodowym młodych kobiet. Kościół katolicki próbując zaradzić tym problemom zakładał liczne bractwa i stowarzyszenia. Jednym z nich – szczególnie dynamicznym – było Bractwo Najświętszej Maryi Panny Królowej Korony Polskiej, założone przez bp. Pelczara. Do istotnych form działalności Bractwa należało założenie i prowadzenie Przytuliska dla służących w Krakowie. Rosnące potrzeby społeczne i potwierdzana

¹⁹ Por. I. Werbiński [rec.], L. Król, *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologicznoduchowe*, Włocławek 2012; AtK, 161(2013), s. 405–407.

aktualność dzieł stały się dla Pelczara impulsem do podjęcia prac nad założeniem nowego zgromadzenia zakonnego.

Swoje pomysły Pelczar konsultował z Honoratem Koźmińskim i Eleonorą Motylowską, pierwszą przełożoną generalną. Autor rozprawy zaznacza, że konsultacje przebiegały w atmosferze dyskusji i sporów. Ostatecznie jednak bp Pelczar zdecydował się na utworzenie zupełnie nowego zgromadzenia, a nie jak pierwotnie zamierzał, tercjarskiego instytutu. W 1894 r. uzyskał zgodę kard. A. Dunajewskiego na utworzenie Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Bp Pelczar od początku pełnił rolę dyrektora i ojca duchownego zgromadzenia, którego pierwszą przełożoną została s. Klara (Ludwika) Szczęsna.

Prezentację ewolucji poglądów Założycieli na charyzmat zakonne ks. Król opiera na Konstytucjach zgromadzenia²⁰. Zmiany w konstytucjach zgromadzenia stanowią dla autora książki przyjęty punkt wyjścia do ukazania ewolucji poglądów Założycieli na charyzmat zakonne. W ujęciu matki Klary Szczęsnej, istotnym elementem charyzmatu zakonnego było pełnienie uczynków miłosierdzia w aspekcie duchowym oraz cześć składana Najświęstszemu Sercu Jezusowemu. Akcentowała też rolę cnoty i ślubu posłuszeństwa, jako podstawy ślubu czystości i ubóstwa. Najcenniejszym wkładem w profilowanie charyzmatu zgromadzenia wydaje się być jednak osobiste świadectwo życia Klary Szczęsnej²¹.

Wkład bp. Pelczara w określanie charyzmatu zgromadzenia wyrażał się przede wszystkim w autorskim dziele Konstytucji. Pierwotnie były one wzorowane na regułach Sług Jezusa, ułożonych przez o. Honorata Koźmińskiego. Z czasem, w 1909 r. konstytucje zostały przerezegowane i zatwierdzone przez Stolicę Apostolską. W pierwotnych konstytucjach akcent pada na to, że charyzmatem zgromadzenia jest kult i cześć Najświętszego Serca Jezusa. W odnowionych regułach z 1909 r. celem zasadniczym Zgromadzenia jest uwielbienie Boga i uświęcenie osób zakonnych przez wierną realizację ślubów zakonnych. Autor rozprawy zauważa, że w istocie uwielbienie Boga stanowiło w obu wersjach element podstawowy, kult Serca Jezusa miał charakter dewocyjny. Trzeba podkreślić, że ten kult stanowił odzwierciedlenie dominującego w tamtej epoce prądu dewocyjnego, zapoczątkowanego przez Małgorzatę Marię Alacoque.

²⁰ Pierwsza edycja Konstytucji zgromadzenia pochodzi z 1896 r., natomiast ostatnia z 1984 r.

²¹ L. Król, *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologicznoduchowe*, Włocławek 2012, s. 51.

Innym wymiarem charyzmatu stało się z woli bp. Pelczara nabożeństwo do Męki Pańskiej oraz kult Eucharystii.

Sprawą decydującą dla uzewnętrznienia charyzmatu zgromadzenia było przekonanie bp. Pelczara o tym, że istnieje głęboki związek nabożeństwa do Najświętszego Serca Jezusa z konkretnymi czynami. Specyfiką myśli Założyciela było to, że owe czyny były głęboko osadzone w płaszczyźnie eklezjalnej. Ich realizacja dokonywała się głównie w pracy z ludźmi chorymi, w działalności wychowawczej i w prowadzonych ochronkach. Realizacja i rozwój dzieł miłosierdzia jako niezbywalny element charyzmatu zostały zaakcentowane także w najnowszej wersji Konstytucji zgromadzenia, gdzie jest mowa o podejmowaniu tych dzieł „w nowych formach korespondujących ze współczesnymi potrzebami”²².

Po naświetleniu problemów związanych z rozumieniem charyzmatu zakonnego, autor rozprawy analizuje charyzmat zgromadzenia, którego zasadniczy dynamizm w wymiarze podmiotowym zmierza ku świętości. Elementem podstawowym tak odsłanianego charyzmatu jest uświęcenie na drodze zjednoczenia z Jezusem. Ukazując cel ostateczny życia ludzkiego, jakim jest zjednoczenie z Bogiem, bp Pelczar pozostawał realistą. Zdawał sobie sprawę z grzeszności, która dotyka każdego człowieka, dlatego równoległe ukazywał drugi cel, jakim jest unikanie grzechu. Nie miało ono jednak w sobie postawy defetystycznej, ale w istocie odnosiło się do bardzo ważnej cnoty, jaką jest bojaźń Boża. Biskup Pelczar z charakterystycznym realizmem postrzegał możliwość popełniania grzechów, także śmiertelnych, w stanie życia zakonnego. Jak w innych przypadkach, tak i tutaj zwracał uwagę na zaufanie miłosierdziu Bożemu, ale i na potrzebę stałej formacji sumienia.

Z zagadnieniem formacji sumienia należy związać kolejny element charyzmatu w aspekcie podmiotowym – walkę z lenistwem duchowym. Walka ta jest o tyle ważna, że lenistwo może być wielopłaszczyznowe. Jego konsekwencją może być otępienie sumienia, a także pewien rodzaj ślepoty duchowej w odniesieniu do dobra.

Kontynuacją walki z lenistwem jest walka z pokusami. Choć samo doznawanie pokusy nie jest grzechem, o ile w jego treści człowiek nie znajduje upodobania, o tyle nie można godzić się na lekceważenie pokus. W tym względzie na uwagę zasługują opinie bp. Pelczara, które zdają się stanowić wykładnię tego, co dziś nazywamy „dezintegracją pozytywną”.

²² Por. tamże, s. 73.

Druga płaszczyzna analizy charyzmatu dotyczy aspektu przedmiotowego. Autor wymienia jako pierwszy z elementów tak ujmowanego charyzmatu opuszczenie świata. Bp Pelczar dokonywał tutaj tradycyjnej, charakterystycznej dla teologii św. Jana i św. Pawła opozycji świata i rzeczywistości Bożej. Wskazywał przy tym na szereg kreacji owego świata, które kolidują z dążeniem do świętości: fałszywa koncepcja szczęścia, mechanizmy ambicjonalne dumy i zazdrości, zła samoakceptacja – posunięta do żądzy sławy i uznania, fałszywe pociechy oferowane przez świat wraz z fałszywymi i płytkimi radościami. W charakterystyczny sposób dla ducha epoki opisującej ducha świata, Założyciel zostawił szereg szczegółowych instrukcji dotyczących sposobu zachowania w świecie. Autor rozprawy podkreśla, że w miejsce owych instrukcji w aktualnych Konstytucjach zgromadzenia znalazły się ogólne uwagi dotyczące postaw.

Konsekwencją opuszczenia świata jest służba Bogu. Jest to konsekwencja logiczna, wynikająca z zasady sylogizmu obecnego we wcześniejszych przesłankach. Skoro świat jest zły, a żyjący człowiek powinien objawiać chwałę Boga Stworzyciela, to „uwielać zatem Boga, czyli służyć Bogu, oto cel istnienia naszego – cel najwyższy, cel konieczny”²³. Istotą służby Bożej jest pełne zaufanie samemu Bogu, którego konsekwencją jest postawa integralnego daru osoby.

Dalej autor publikacji wskazuje na kolejny element charyzmatu w aspekcie przedmiotowym, którym jest życie we wspólnocie zakonnej. Wspólnota zakonna jest dziełem samego Boga, nie zaś prostą strukturą socjologiczną. Jest zarazem, według słów św. J.S. Pelczara, instytucją chroniącą i zabezpieczającą przed wpływami złego świata. Nade wszystko jednak jest darem miłości Boga, darem, który obliguje określone zobowiązania w postaci konkretnych postaw moralnych. Wspólnota ta ma charakter zarówno naturalny, jak i nadprzyrodzony. Szczególnym wyrazem świadomości tego komplementarnego wymiaru są aktualne konstytucje Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, w których obok części „Miłość więzią wspólnoty”, jest także rozdział „Obowiązki miłości wobec zmarłych”.

Bardzo ważne jest podkreślenie ks. Króla, że wspólnota zakonna powinna być oparta na wierze i na miłości. Miłość jest tutaj traktowana konkretnie w postaci postaw życiowych. W odniesieniu do Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, konkretyzacją i egzemplifika-

²³ Tamże, s. 103.

cją była postać matki Klary Szczęsnej. Na podstawie jej życia św. Założyciel wskazywał powinność szacunku wobec każdej siostry, dostosowywanie się we wszystkich sprawach do opcji sióstr, o ile nie koliduje to z konstytucjami. Dostosowanie się do indywidualnej egzystencji każdej siostry, jeśli nie jest realizowane zgodnie z duchem Konstytucji, może rodzić zagrożenie w postaci partykularyzmu czy skrajnego indywidualizmu.

Zawsze istotnym elementem charyzmatu jest realizacja ślubów zakonnych. Bp Pelczar mocno akcentował charakter normatywny ślubów zakonnych, choć nie równał ich z przykazaniami. Wskazywał także na potrzebę realizacji ślubów w codzienności życia, jak i na ich rolę w procesie zdobywania cnót, będących wyrazem wzrostu poziomu duchowego. W doskonałym wypełnianiu ślubów zakonnych pomocą miały służyć Konstytucje zakonne, traktowane nie tyle jako reguły prawne, ale jako pomoc w wysiłku samozaparcia w celu głębszego przyłgnięcia do Boga i oddania Mu się w sposób niepodzielny.

Jak zaznacza autor rozprawy, według bp. Pelczara „Chrystus jest nie tylko jego [życia duchowego, przyp. IW] twórcą, ale także najdoskonalszym wzorem”. Stąd w rozprawie pojawia się ważny temat charyzmatu Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, jakim jest naśladowanie Chrystusa w relacji do tajemnicy Wcielenia Jezusa i dzieła Odkupienia. Naśladowanie Jezusa, według założyciela Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, „winno się urzeczywistniać każdego dnia, od porannego przebudzenia poprzez wszystkie następujące po sobie fakty i wydarzenia, pracę i odpoczynek aż do nocnego spoczynku. [...] Jego Sercu trzeba ofiarować wszystko, aby urzeczywistniało się uświęcenie wszystkich aspektów codziennej egzystencji zakonnej”²⁴.

Zgodnie z logiką formacji życia duchowego, autor publikacji po omówieniu propozycji Boga wobec człowieka, podejmuje zagadnienie odpowiedzi na dar samoudzielającego się Boga. Odpowiedź ta zawsze łączy się z wysiłkiem (ascezą), która, jak podkreśla ks. Król – za św. bp. Pelczarem – nie jest celem samym w sobie, ale środkiem do osiągnięcia celu, którym w życiu doczesnym jest świętość.

Punktem wyjścia tego etapu analiz jest asceza jako podstawa i inicjacja do życia kontemplacyjnego. Za bp. Pelczarem autor przytacza szereg racji motywujących do ascezy: idea naśladowania Jezusa, miłość do Boga, aspekt apostołski, konsekwencja grzesznej natury człowieka. Asceza jest

²⁴ Por. tamże, s. 139.

przy tym dwuaspektowa: aspekt czynny oznacza dobrowolne umartwienie, aspekt bierny natomiast postawę zaufania Bogu, która uzdalnia do przyjmowania otaczającej rzeczywistości jako daru. Psychofizyczna struktura osoby ludzkiej sprawia, że siostry ze Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego zostały przez Założyciela wezwane do szeregu bardzo konkretnych ćwiczeń ascetycznych (co widać dokładnie na przykładzie jego zaleceń co do władz zmysłowych)²⁵.

Duchowość chrześcijańska stanowiąca fundament charyzmatu zakonnego była, zdaniem bp. Pelczara, otwarta na doświadczenie mistyczne, które wszakże nie niwelowało zaangażowania praktycznego. Pelczar uczył siostry w Konstytucjach, że kontemplacja Serca Jezusa inspiruje do dobrych czynów, a celem kontemplacji nie jest samo zjednoczenie z Bogiem, lecz budowanie aretologii zdolnej podejmować codzienne prace i cierpienia.

Służebny i apostołski wymiar działalności Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego zawarty jest w samej nazwie zgromadzenia. Bp Pelczar osobiście akcentował cztery błogosławieństwa Jezusa związane z postawą służebną: czynienie dzieł miłosierdzia, ubóstwo duchem, czystość serca i postawę sprawiedliwości. Należy zauważyć, że głębokiej teologii na temat charyzmatu Zgromadzenia towarzyszyły bardzo praktyczne wskazania realizacji dzieł miłosierdzia i służby ubogim.

Zewnętrznym wyrazem miłości i kontemplacji Serca Jezusowego jest apostołstwo, realizowane zwłaszcza w pracy ze służącymi i robotnikami. Praca ta była podejmowana w specjalnych instytucjach zwanych przytuliskami. Równoległe innym polem realizacji aktywności były ochronki dla dzieci. Ponadto, dodatkową formą apostołstwa była katechizacja i praca misyjna, jak również posługa chorym.

Praktyczne wskazania realizacji dzieł miłosierdzia i służby ubogim znalazły swój obszerny wyraz w ostatniej części publikacji – poświęconej formacji duchowej. Autor podejmuje w nim najpierw zagadnienie formacji podstawowej, zaczynając od ogólnego przygotowania do życia zakonnego. Formacja ta wynika z rozpoznania szczególnego dialogu Boga z człowiekiem, który w tradycji nosi nazwę powołania. O ile fenomen powołania jest głęboko zinterioryzowany i indywidualny, o tyle kryteria jego rozpoznania są dość konkretne i formalne. Rozpoznanie powołania, jego akceptacja konsekwentnie wprowadza kandydata (kandydatkę w tym

²⁵ Por. tamże, s. 157n.

przypadku) w poszczególne etapy formacji. W Zgromadzeniu Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego pierwszym etapem procesu formacji jest tzw. aspirandat, który prowadzi do postulatu i nowicjatu. Formacja nowicjacka zwieńczona jest pierwszą profesją zakonną, czyli pierwszymi ślubami. Ich zakres i forma są określone Konstytucjami Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Czytając publikację, dostrzeżę się ukazanie chrystocentrycznego wymiaru ślubów, wyrażającego się w osobowych relacjach zakonnicy z Chrystusem.

Śluby zakonne kończą pierwszy – podstawowy – okres formacji, ale zarazem rozpoczynają okres formacji permanentnej, który – jak sama nazwa wskazuje – ma charakter stały i całożyciowy. Fundamentem tej formacji jest wierność Bogu, a ponieważ realizuje się ona w konkretnych działaniach – posługach, domaga się stałego podnoszenia poziomu wiedzy i kwalifikacji. Od typowego samokształcenia czy samodoskonalenia się różni się nade wszystko całą gamą środków formacji, które autor szczególnie wydobywa z Konstytucji Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Do środków tych zalicza: modlitwę, sakramenty święte, kierownictwo duchowe, ćwiczenia duchowe w postaci dni skupienia i rekolekcji, pobożność maryjną, kult św. Józefa, cześć aniołów i świętych.

Celem formacji realizowanej za pomocą wskazanych środków była ostatecznie nie doskonałość w sensie samorozwoju, ale świętość budowana w oparciu o stałe sprawności moralne, zwane tradycyjnie cnotami. To właśnie cnoty wyznaczały ostatecznie właściwy poziom formacji duchowej każdej z sióstr ze Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego.

Publikacja ks. Lecha Króla wyczerpująco przedstawia proces powstania i rozwoju charyzmatu Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Wnosi poważny wkład w proces pogłębiania polskiej myśli teologicznej w zakresie chrześcijańskiej duchowości, a szczególnie w historię i teologię duchowości zakonnej. Ukazuje organiczny związek charyzmatu Zgromadzenia z misją Kościoła, z polską rzeczywistością społeczną, z jej problemami i trudnymi kwestiami. Tym samym wskazuje na bliskość i identyfikację Kościoła ze społeczeństwem i z narodem, z jego kulturą oraz chrześcijańskim dziedzictwem.

STRESZCZENIE

Artykuł ukazuje w sposób syntetyczny – nie zagłębiający się w szczegóły – zainteresowania badawczo-naukowe ks. dr. hab. Lecha Króla, prezesa Teologicznego Towarzystwa Naukowego Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, z racji

65. rocznicy urodzin. Artykuł składa się z dwóch części. Szukając kryterium podziału: w pierwszej części można wskazać na czas i decyzje kolejnych biskupów ordynariuszy diecezji wrocławskiej wobec jego osoby, które ks. Król w duchu posłuszeństwa starał i stara się wypełniać; w drugiej części kryterium była tematyka podejmowana w publikacjach Jubilata. Z bogatej tematyki wyodrębniono cztery bloki tematyczne: zagadnienia ogólne odnoszące się do duchowości chrześcijańskiej, teologię duchowości kapłańskiej, teologię duchowości życia konsekrowanego i zakonnego oraz główny temat badawczy Jubilata, który został opublikowany w książce *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologicznoduchowe*. Ten ostatni temat badawczy, ze względu na jego rangę i sposób opracowania, został omówiony w artykule najobszerniej.

Słowa kluczowe: ks. dr hab. Lech Król, charyzmat, świętość, duchowość kapłańska, duchowość zakonna, formacja duchowa.

SUMMARY

The article shows, in a synthetic way, not drilling into details, the research interests of Rev. Dr Lech Król, the president of the Theological Association of Higher Seminary in Włocławek, due to the 65th anniversary of his birthday. The article consists of two parts. Looking for the criterion of division, in the first part one can find the time and decisions following bishops of Włocławek Diocese on him, which Rev. Król, as an obedient person, was trying, and is doing it still, to fulfil; in the second one, there are the issues taken in the celebrant's publications. From a very wide ranch of them, there were differentiated into four areas: the general issues connected to Christian spirituality, the theology of priest's spirituality, the theology of consecrated and monastic life and the main research subject of the celebrant which was publicised in his book *Charismatic movement of Congregation of Sisters of the Sacred Heart of Jesus*. This one was presented the widest, in order to its significance and the way of elaboration.

Key words: Rev. Lech Król, Dr, holiness, priest's spirituality, monastic spirituality, spiritual formation.

BIBLIOGRAFIA

Cytowane w tym opracowaniu pozycje naukowe ks. L. Króla wymienione są w jego bibliografii podmiotowej (zob. s. 14–18).

Szafraniec K., *Teologia życia zakonnego*, *CTh*, 50(1980), nr 4, s. 5–26.

Werbiński I. [rec.:], L. Król, *Charyzmat Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego. Studium teologicznoduchowe*, Włocławek 2012; *AtK*, 161(2013), s. 405–407.

Werbiński I. [rec.:], „*Studia Włocławskie*”, t. 17: 2015; *AtK*, 167(2016), s. 192–196.